

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ: ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Діана ВОРОН

*доцентка кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Актуальність дослідження дисциплінарної відповідальності суддів зумовлена необхідністю забезпечення балансу між незалежністю судової влади та її підзвітністю суспільству в контексті реформування судової системи України. Інститут дисциплінарної відповідальності відіграє ключову роль у формуванні довіри громадян до судової влади – саме через механізми притягнення суддів до відповідальності суспільство отримує інструмент контролю за дотриманням представниками суддівського корпусу професійних стандартів, етичних норм та принципів доброчесності.

Юридична відповідальність є фундаментальним елементом взаємин між індивідом та суспільством, функціонуючи як інструмент регулювання людської поведінки відповідно до соціальних норм ¹. Вона виконує не лише репресивну, а й виховну та превентивну функції, сприяючи формуванню правосвідомості громадян та зміцненню правопорядку. Трансформація форм відповідальності від моральної до юридичної відбувалася паралельно з ускладненням суспільної структури та виникненням державності ².

Дисциплінарна відповідальність суддів є комплексним правовим інститутом, що функціонує одночасно як: (1) елемент правового статусу носія судової влади; (2) самостійний вид юридичної відповідальності; (3) інструмент забезпечення належної службової дисципліни та якісного здійснення правосуддя.³ Така багатоаспектність вимагає міждисциплінарного підходу до дослідження цього інституту – із застосуванням методології конституційного, адміністративного, трудового права та судоустрою.

¹ Беляя Л.В. Удосконалення інституту юридичної відповідальності як фактор формування демократичної, соціальної, правової держави: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01; Ін-т законодавства ВР України. К., 2009.

² Бисага Ю.Ю. Юридична відповідальність органів державної влади та місцевого самоврядування: теоретико-правове дослідження. Дис... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський Національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2011

Доброчесність і невідкупність судді мають вирішальне значення для формування суспільної довіри як до конкретного судді, так і до судової системи в цілому⁴. Для представників суддівського корпусу доброчесність не може бути відносною чи варіативною – вона є фундаментальною умовою їхньої функціональної легітимності. Кодекс суддівської етики наголошує, що поведінка судді на думку звичайної розсудливої людини має відповідати високому статусу посади і не викликати обґрунтованих сумнівів у його доброчесності⁵.

Специфіка дисциплінарної відповідальності суддів проявляється в: особливому статусі суб'єктів дисциплінарних проступків; наявності спеціалізованих органів дисциплінарного провадження; особливій процедурі притягнення до відповідальності та механізмі оскарження дисциплінарних стягнень; конституційно гарантованому принципі суддівської недоторканності⁶. Це принципово відрізняє її від дисциплінарної відповідальності інших категорій державних службовців.

Особливу увагу слід приділити проблематиці зловживань механізмом дисциплінарної відповідальності. Нерідко цей механізм використовується як інструмент кадрової фільтрації судового корпусу, накопичення компрометуючої інформації або засіб тиску на суддю, котрий ухвалив рішення, що не відповідало очікуванням заявника⁷. Трапляються окремі випадки ініціювання дисциплінарних процедур із суто політичних міркувань, що є неприпустимим.

Ключовим викликом у функціонуванні інституту дисциплінарної відповідальності суддів є забезпечення балансу між незалежністю судової влади та її підзвітністю суспільству. Занадто жорсткий режим дисциплінарної відповідальності може створювати загрозу для незалежності суддів і сприяти непрямому тиску на них під час здійснення правосуддя⁸. Водночас надмірно м'який режим призводить до безкарності та підриву довіри громадян до судової системи.

⁴ Белов Д.М., Белова М.В. Доброчесність та правова ідеологія: питання співвідношення. *Аналітично-порівняльне правознавство*. № 1. 2025. С. 921-926. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/157.pdf>

⁵ Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у сучасній правовій системі: процесуальні аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. Випуск 8. 2024. С. 669-673.

⁶ Бондарчук Р.А. Особливості процедури притягнення судді до дисциплінарної відповідальності та шляхи її удосконалення. *Юридичний науковий електронний журнал*. №5. 2020. С. 270-273.

⁷ Ріхтер В. В., Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: адміністративно-правова сутність. *Юридична наука*. № 5(107). 2020. Том 2. С. 67-73.

⁸ Захарова О. С. Теоретичні та практичні питання щодо дисциплінарної відповідальності суддів. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 1. С.21–25.

Побудова ефективного механізму дисциплінарної відповідальності суддів в Україні має відповідати міжнародним стандартам, закріпленим в Основних принципах незалежності судових органів ООН, рекомендаціях Венеціанської комісії та практиці Європейського суду з прав людини. Відповідно до цих стандартів: підстави для дисциплінарної відповідальності мають бути чітко визначені законом; процедури притягнення до відповідальності – забезпечувати справедливий розгляд справи; дисциплінарні органи – формуватися з дотриманням принципів незалежності та неупередженості ⁹.

За результатами дослідження можна сформулювати такі висновки. По-перше, дисциплінарна відповідальність суддів є особливим видом юридичної відповідальності, що забезпечує баланс між незалежністю судової влади та її підзвітністю суспільству. По-друге, доброчесність і непідкупність мають розглядатися не просто як моральні якості, а як фундаментальні професійні стандарти судді, недотримання яких тягне адекватну дисциплінарну відповідальність ¹⁰. По-третє, подальший розвиток цього інституту потребує чіткого законодавчого визначення підстав відповідальності, забезпечення транспарентності та справедливості дисциплінарних процедур, а також формування незалежних і неупереджених дисциплінарних органів, що дозволить перетворити цей механізм на дієвий інструмент забезпечення доброчесності судової влади без загрози для її незалежності.

⁹ Василенко В.М. Дисциплінарна відповідальність суддів України: підстави, порядок та особливості дисциплінарного провадження. *Право і Безпека*. 2011. № 3. С.88–92.

¹⁰ Жуган Р. Дисциплінарна відповідальність суддів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С.300–305.